

О. Ю. Чайковська,

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», м. Київ

УСНЕ МОВЛЕННЯ В ТЕЛЕВІЗІЙНИХ ВИПУСКАХ НОВИН

У статті досліджується усне мовлення в телевізійних випусках новин, перехід від офіційного стилю мовлення до розмовно-побутового. Телевізійна мова належить до публічного мовлення і таким чином в ній зберігаються норми літературної мови. Та поступово редактори та режисери теленовин відходять від норм літературної мови, вживаючи у текстах новин запозичення, розмовну лексику, професіоналізми, а інколи навіть жаргонізми. Цей процес відбувається через прагнення редакторів зробити відеонювини зрозумілими та розширити аудиторію.

Ключові слова: телебачення, новини, усне та писемне мовлення, телевізійна мова, інсценування, текст, діалогізація, індивідуалізація, інтимізація.

SPOKEN LANGUAGE IN TELEVISION NEWS

The article deals with the spoken language in the television newscasts, the transition from the formal style of speech to conversational style. Television language is a part of public speech and therefore it has norms of the literary language. But gradually, editors and television news directors refuse from the norms of the literary language, and they start to use borrowed words, colloquial language, industry words and sometimes slang. This process occurs because of the desire to bring the vid-eonews closer to the audience, to make it understandable, as well for wider audience.

Key words: television, news, an oral and written language, television speech, staging, text, dialogization, individualization, intimation.

УСТНАЯ РЕЧЬ В ТЕЛЕВИЗИОННЫХ ВЫПУСКАХ НОВОСТЕЙ

В статье исследуется устная речь в телевизионных выпусках новостей, постепенный переход от официального стиля речи к разговорно-бытовому. Телевизионный язык относится к публичной речи и таким образом в нем хранятся нормы литературного языка. Но постепенно редакторы и режиссеры теленовостей отходят от норм литературного языка, употребляя в текстах новостей заимствования, разговорную лексику, профессионализмы, а иногда даже жаргонизмы. Этот процесс происходит из-за стремления редакторов сделать новости понятными, а также расширить аудиторию.

Ключевые слова: телевидение, новости, устная и письменная речь, телевизионная речь, инсценировки, текст, диалогизация, индивидуализация, интимизация.

Постановка проблеми. У статті досліджується усне мовлення у телевізійних випусках новин. Автор досліджує поступовий перехід новин до розмовно-побутового стилю мовлення.

Актуальність дослідження обумовлена спрямованістю сучасної лінгвістики тексту на дослідження усного мовлення як фактора впливу на слухача/глядача.

Новизна полягає у лінгвостилістичній характеристиці вербальних засобів текстів новин.

Виклад основного матеріалу. У цілому телевізійну мову можна зарахувати до публічного мовлення незалежно від жанру програми: чи це інформаційні передачі, політичні огляди або ток-шоу. О. А. Лаптева [3, с. 9] дефінує телевізійну мову як варіант публічного мовлення, в якому зберігаються елементи усної літературної мови, і виділяє два різновиди усного літературного мовлення: дикторське сценічне, повністю підготовлене і неспонтанне і розмовно-побутове мовлення, не підготовлене і спонтанне.

Незважаючи на те, що багато мовознавців вважають, що мова телевізійних новин стає все більше схожою на розмовну мову, мова телевізійних новин є повністю підготовленою та неспонтанною. Німецький лінгвіст Холлі Вернер [8, с. 30] зазначає: «es gibt im Fernsehen so etwas wie ‘inszenierte’ Mündlichkeit», auch wenn keine Drehbuchtexte gesprochen werden» (На телебаченні існує щось таке, ніби інсценована усність, навіть якщо не озвучується сценарій).

Редактори теленовин підтверджують, що те, що ми чуємо з телеекранів під час перегляду новин, не є вільним усним мовленням, а лише вільне відтворення заздалегідь написаних текстів. Згідно з Холлі це і є одна із складових процесу інсценування на телебаченні [8, с. 30–33].

Вальтер Онг називав усне мовлення на телебаченні «sekundäre Oralität» [8, с. 30]. Він зазначав, що сучасні електронні медіа відкрили нову епоху для усного мовлення на телебаченні. Також він уважав, що це мовлення є вторинним, тому що в першу чергу – це заздалегідь написаний, підготовлений текст.

Телебачення є багатоканальним і завжди актуальним. Не менш актуальними є новини, які в ефірі щонайменше щодня. Можливо саме цим можна пояснити їх популярність серед населення. На відміну від друкованих медіа у новинах ми маємо звукове відтворення мовлення. Та не слід виключати з новин писемне мовлення. Воно представлене там не тільки у вигляді тексту, який зачитує ведучий, а й у вигляді заголовків, графіків, інтернет-посилань тощо. Важливим є поєднання мови із зображеннями та звуками, що підсилює експресивний вплив. Крім того диктор, знаходячись у студії, не обмежує себе у рухах, жестикуляції та міміці. Також слід зазначити, що комунікація відбувається лише в одному напрямку. Диктор звертається до глядачів, а фідбеку не отримує.

Холлі виділив 6 факторів, які допомагають охарактеризувати усне мовлення в передачах новин [8, с. 33–34]:

– Фактор створення: мова йде про зв'язок письмово створених та спонтанних не підготовлених текстів.

– Фактор подачі інформації. Тексти можуть зачитуватися, цитуватися, спонтанно виголошуватися, зчитуватися з суфлера, напівспонтанно зачитуватися (після написання тексту його перечитують та за допомогою ключових слів та виразів переповідають глядачеві).

– Фактор учасників комунікації. Існують монолози з диктором в та за кадром, діалоги із запрошеними експертами та відомими особистостями тощо.

– Фактор часу, наприклад, випуски live або підготовлені студійні випуски.

– Фактор автентичності. Мова йде про фікційні та документально підтверджені факти, події.

– Фактор формальності. Офіційні та неофіційні ситуації і способи та засоби оформлення текстів відповідно до таких ситуацій.

Існує низка лексичних, синтаксичних, прагматичних та стилістичних структур, які вважаються типовими для усного або писемного мовлення. Ознаками усного мовлення є: еліпси, короткі речення, паратаксис, анаколуфи, модальні частки, посилення на окремих осіб, пряма мова, самостійне виправлення мовленнєвих помилок, високий рівень персоналізації ре-

чень тощо. У писемному мовленні навпаки можна виокремити номінальний стиль, підрядні структури речення, абстрактні формулювання в пасиві.

Тексти, написані для випусків новин, носять усний характер, тому що вони завжди зачитуються із суфлера. Ефект усного мовлення створений насправді штучно. Адже модератор має більше довіри та переконливості, коли він, як нам здається, розповідає, а не читає. Але насправді він читає. Просто процес інсценування створений таким чином, щоб глядачі не замислювалися над цим.

«Текст – це витвір мовленнєвого процесу, що відзначається завершеністю, об'єктивований у вигляді письмового документа, літературно опрацьований відповідно до типу документа, витвір, який складається із заголовка і ряду особливих одиниць (надфразових єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, і має певну цілеспрямованість і прагматичну визначеність» [1].

Під «текстом» Зандерс [9, с. 11] розуміє кожен усний та письмовий мовленнєвий вираз, який має комунікативну функцію. Вольф [11, с. 206] дефінує текст як мовленнєвий твір, який в певній ситуації являє собою певну єдність (Textproduktion). Згідно з цим твердженням кожен новинну передачу як і кожен окремий блок новин можна назвати такою єдністю (частина 1). Кожен блок ділиться на тематики (політика, економіка, спорт, погода) (частина 2) [10, с. 86].

Теми кожного окремого блоку складають наступний пункт (частина 3). Наприклад: політичний блок – пенсії в Німеччині, візит французького президента і т.д. [10, с. 86].

Багато тем у новинних блоках мають різні форми презентації думка-твердження, коментар, інтерв'ю (частина 4). Форми презентації інформації незалежні одна від одної. Це означає, що в основному короткий вступ роблять модератори, а потім на екрані з'являється та чи інша новина із відповідною формою презентації. Наприклад, пряме включення із Франції, репортер розповідає про теракти у Парижі, воно переривається коментарями очевидців і постраждалих, а також поліції [10, с. 88].

Частина 1 Новинна телепередача	Назва телепередачі
Частина 2 Блоки новин	Політика
	Економіка
	Спорт
	Погода
Частина 3 Теми окремого блоку	Пенсії в Німеччині
	Візит французького президента
	Теракти у Парижі
Частина 4 Форми презентації	Репортаж
	Інтерв'ю
	Коментар
	Дикторська програма новин

За телевізійними новинами закріпилася слава, що вони завжди занадто складно сформульовані. Слід зауважити, що реципієнт мало в яких повсякденних ситуаціях забезпечений такого роду інформацією як у телевізійних новинах. Саме тому теми, які редакція вважає важливими, виносяться і озвучуються спочатку передачі, тому що виникає загроза, що глядач втратить інтерес до кінця телепередачі. Ця форма дещо схожа на будову газетної статті, де головна інформація теж знаходиться на початку. Автори та редактори роблять це, виходячи з того, що статтю мало хто дочитає до кінця [6, с. 221].

«Писемна форма є сталою для усного мовлення медіа» [8, с. 579]. Кожен текст новин, окрім, напевно, прямого включення, має основну структуру, написану найімовірно тезами або короткими реченнями. Новини, які зачитуються ведучим, сформульовані завчасно на папері. Складність виникає в тому, щоб цей текст був прийнятний і для аудіального сприйняття.

Під час формулювання та створення текстів новин основним принципом є дотримання певних правил для правильного розуміння та усвідомлення інформації.

Лаптева О.А. зазначає, що «телевізійне мовлення усе більше поляризується на власне дикторське, неспонтанне та живе, спонтанне. Цьому повною мірою відповідають два принципово різних типи сценаріїв: з повністю готовим текстом, або тільки з позначенням ролей і основною темою повідомлення – навіть і для ведучого. При цьому живий спонтанний тип телевізійного мовлення прагне повністю злитися з розмовним, але часто залишається на рівні усного публічного мовлення через специфічні умови зйомки і загальні завдання телепередачі» [4, с. 11].

До найхарактерніших ознак підготовленого усного мовлення належать: стабільний темп, зменшення кількості пауз, скорочення вставних і службових слів, послідовний розвиток теми. Ці ознаки можуть змінюватися залежно від ознак мовлення диктора [2, с. 20–29].

Також слід зауважити, що телевізійному мовленню притаманні такі риси, як діалогізація, індивідуалізація та інтимізація [5, с. 258].

Інтимізації сприяють інтонаційні характеристики диктора, голос, темп мовлення. За допомогою інтимізації створюється ілюзія довіри, зорієнтованість на умовно кожного окремого глядача.

Текст новинної передачі будується як монолог із структурними елементами діалогу. Діалогізація проявляється у використанні питальних конструкцій, звернених до телеглядачів.

Індивідуалізація проявляється через мову, яка звучить в ефірі. Ця ознака безпосередньо пов'язана із індивідуальністю ведучого [5, с. 259].

Уваги заслуговує той факт, що сам стиль подачі інформації в телеефірі змінився. Ведучі припинили зачитувати речення, які містили б складні синтаксичні конструкції з великою кількістю дієприкметникових та дієприслівникових зворотів, таким чином мова телеведучої стала простішою та розкутішою і як різновид усного публічного мовлення свідчить про прагнення до створення «ефекту усного мовлення» [6, с. 221]. Вона повністю звільнилася від ідеологічних штампів, а ведучі та кореспонденти отримали не тільки свободу слова, а й свободу вибору мовленнєвих засобів.

Такі слова, частки та прислівники, як наприклад: ja, offenbar, eben, doch, halt, wirklich, ganz toll, vielleicht, man kann sagen, quasi u. a., стали все частіше вживатися телеведучими для того, щоб зробити мову більш живою та переконливою. Наприклад:

17 Jahre und schon ganz schön frech. Mindestens wenn es um das Schulsystem geht. An dem hat Naina kein gutes Haar gelassen. Bei Twitter postet die Gymnastin folgenden Eintrag... (RTL aktuell vom 06.01.15).

Wir haben jetzt ganz tolle Erfahrung mit extremer Motivation der jungen Menschen aus Südeuropa bekommen, die das ganz toll machen und hochengagiert machen (RTL aktuell vom 13.01.15).

В обох прикладах ужито підсилювальну частку *ganz* та прикметник *toll*, що, здавалося б, не досить доречно для інформаційної передачі, однак вони ілюструють прагнення наблизити мову інформаційних програм до розмовної мови [6, с. 221].

«*Wir haben die verdammte Pflicht alles zu tun, was in unseren Kräften steht*». Інший приклад, але з того самого випуску новин – «*Auf alle gemäßigten Moslems und die verhassten Schiiten aber warte der Tod*» (RTL 14.01.15).

В обох прикладах наведені речення прямої мови. І хоч зрозуміло, що люди, даючи коментар на ту чи іншу подію, використовують розмовний стиль, зрозумілим також є і той факт, що редактори могли вирізати такі аж ніяк некоректні висловлювання *die verhassten Schiiten* та *die verdammte Pflicht*, однак не зробили цього заради експресивності та змоги за допомогою власне розмовного стилю бути ближчими до глядача та викликати в нього довіру. Наступні приклади ілюструють вживання англіцизмів, риторичних питань, професіоналізмів у текстах відеонovin. Це свідчить про прагнення наблизити офіційне мовлення теленовин до більш розмовного стилю задля розширення кола слухачів та глядачів.

Vielleicht hätte sich der junge Mann für ein klassisches Candlelightdinner entschieden (RTL 10.01.15).

Diese Frau steht seit heute vor Gericht, weil sie im Jahr 2011 in einem Massencrash im Sandsturm in Mecklenburg-Vorpommern zu schnell gefahren sein soll (RTL 16.01.15).

Noch am Morgen nach dem Horrormassencrash bei Rostock war ein Sturm aus Sand und Dreck über die Unfallstelle (RTL 16.01.15).

Mittlerweile gibt es auch Whatsapp Gruppen, in denen sich die Jugendlichen gegenseitig animieren zum lebensgefährlichen Abnehmen (RTL 16.01.15).

«*Tja, und was denken Sie, sollte man das Rauchen auf dem Balkon verbieten, wenn es die Nachbarn stört? Stimmen Sie ab auf RTL.de im Internet*» (RTL 19.01.15).

«*Wo erfahren Sie dazu mehr heute?*» (ZDF 14.01.15).

In Europas Weihnachtsshoppingmetropole boomt das Geschäft (ZDF 18.01.15).

Висновки. Аналіз матеріалу телевізійних новин державного ZDF та приватного RTL телеканалів на наявність розмовної лексики, професіоналізмів, запозичень та просторіччя підтвердив, що мова телевізійних новин поступово втрачає характерні їй раніше риси публіцистичного стилю і набуває рис розмовного стилю мовлення. Ведучі активно вживають іншомовну лексику, запозичення у прагненні наблизити тексти, які вони зачитують, до усної форми мовлення спільноти глядачів.

Стосовно процесу інсценування усного мовлення на телебаченні та у новинах зокрема можна зробити висновки, що те, що ми чуємо з телекранів під час перегляду новин, не є вільним усним мовленням, а лише вільне відтворення заздалегідь написаних текстів.

Тексти, написані для випусків новин, носять усний характер, тому що вони завжди зачитуються із суфлера. Ефект усного мовлення створений штучно.

Характерними ознаками підготовленого усного мовлення є: стабільний темп, зменшення кількості пауз, скорочення вставних і службових слів, послідовний розвиток теми. Ці ознаки можуть змінюватися залежно від ознак мовлення диктора. Також слід зауважити, що телевізійному мовленню притаманні такі риси, як діалогізація, індивідуалізація та інтимізація.

Мова новин звільнилася від ідеологічних штампів, а ведучі та кореспонденти отримали не тільки свободу слова, а й свободу вибору мовленнєвих засобів.

Література:

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – Изд. 4-е, стереотипное. – М. : Ком-Книга, 2006. – 144 с. (Лингвистическое наследие XX века).
2. Дудик П. С. Діалогічність і монологічність розмовного мовлення / П. С. Дудик. – К. : Мовознавство 1972. – № 2. – С. 20–29.
3. Лаптева О. А. Живая русская речь с телеэкрана: разговорный пласт телевизионной речи в нормативном аспекте [Текст]: монография / О. А. Лаптева. – 3-е изд. – Москва: Эдиториал УРСС, 2001. – 517 с.
4. Лаптева О. А. Живая русская речь с телеэкрана / О. А. Лаптева. м 5-е изд. – Москва : Эдиториал УРСС, 2003. – 520 с.
5. Руденко О. В. Аналіз варіативності підготовленого та спонтанного мовлення у телебаченні / О.В. Руденко. – Науковий вісник Південноукраїнського педагогічного національного університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки. Збірник наукових праць. – № 14. – 2012. – 344 с.
6. Чайковська О. Ю. Вираження експресивності у теленовинах / О. Ю. Чайковська. – Формула компетентності сучасного перекладача: Матеріали VII Міжнародної науково-методичної конференції, 23 березня 2016 р. – К. : НТУУ «КПІ». – 270 с.
7. Gutenberg, Norbert (2000): Mündlich realisierte schriftkonstituierte Textsorten. In: Text- und Gesprächslinguistik. 1. Halbbd. Hg. Klaus Brinker et al. Berlin; New York: de Gruyter (= HSK, Bd. 16.1), 574–587.
8. Holly, Werner: Mündlichkeit im Fernsehen / Werner Holly. In: Biere, B. U. / Hoberg, R. (Hrsg.): Mündlichkeit und Schriftlichkeit im Fernsehen. Tübingen 1996. – S. 29–40.
9. Sanders, Willy. Linguistische Stilistik. Vandenhoeck und Ruprecht in Göttingen. 1977. – S. 11.
10. Schmidt, Julia. Text, Sprache, Information und Emotion. Eine Untersuchung zum Zusammenwirken der Sprache und des Bildes sowie deren Aussagekraft in Nachrichtensendungen des deutschen Fernsehens / Julia Schmidt. – Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde. 2007. – 231 S.
11. Wolf, Norbert Richard. Überlegungen zur Textsyntax und Texttypologie. In: Studien zur Literatur des 19. und 20. Jahrhunderts in Österreich. Fs. Alfred Doppler. Hg. von Johann Holzner/Michael Klein/Wolfgang Wiesmüller. Innsbruck 1981 (= Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft, Germanistische Reihe 12). – S. 205–218.